

CEVDET MENTEŞ, (1972-1980)

1915 yılında Bitlis'te doğmuştur, İstanbul Erkek Lisesi'ni 1934 senesinde bitirdikten sonra, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fa-kültesi'ne girmiş ve buradan da 1937 yılında mezun olmuştur.

Meslek hayatına 1 Kasım 1938 tarihinde başlayan Cevdet Menteş, sırasıyla; Torbalı, Salihli ve Aydın C. Savcılıkları ile İzmir Asliye Ceza Hâkimliği görevlerinde bulunmuştur.

28 Şubat 1958'de Yargıtay Üyeliğine seçildikten sonra. Yedinci Ceza Dairesi Başkanlığı görevini 27 Ekim 1967'den 13 Eylül 1972'ye kadar sürdüren Cevdet Menteş, 13 Eylül 1972 tarihinde Yargıtay Birinci Başkanlığına seçilmiştir.

Yargıtay Büyük Genel Kurulu'nca ikinci kez Yargıtay Birinci Başkanlığına seçilen Cevdet Menteş, 13.7.1980 günü yasal yaş sınırının nedeniyle bu görevinden emekliye ayrılmıştır.

Emekli olduktan sonra. Kontenjan Senatörlüğüne seçilmiş ve bu görevde bir süre bulunduktan sonra da Türkiye Cumhuriyeti'nin 44. Hükümeti'nde Adalet Bakanı olarak görev almıştır.

Cevdet Menteş'in, "Kaçakçılık Mevzuatı ve Tatbikatı", "Türk Parasının Kıymetini Koruma (Kambiyo)" ve "Vergi Kaçakçılığı Mevzuatı" ile "Özel Cezalı Kanunlar" adlı yayınlanmış eserleri vardır.

ÇOK SAYIN CUMHURBAŞKANI,

SAYIN BAŞBAKAN,

YÜKSEK YARGI ORGANLARININ SAYIN BAŞKANLARI,

SAYIN KONUKLAR,

DEĞERLİ MESLEKTAŞLARIM,

1943 yılındanberi, her yılın 6 Eylülünde 45 günlük bir aravermeden sonra mahkemelerin yeniden çalışma dönemine girmesi nedeniyle açılış töreni yapılması, güzel ve yararlı bir gelenek haline gelmiş olduğu halde 1956 yılında her nedense bırakılmış, 1961 yılında bu geleneğe yeniden dönülmüş, 1730 sayılı Yargıtay Yasası'nın 52 nci maddesiyle yasa emri haline getirilmesi yerinde ve sevindirici olmuştur.

1974 - 1975 Adalet Yılı'nı açarken bu toplantıya şeref vermiş olduğunuz için hepimize Yüce Yargıtay adına içtenlikle teşekkür eder, saygılar sunarım.

Bugün, Hâkim ve Cumhuriyet Savcılarımızın içinde buldukları güç koşullara, bunalıma varan sıkıntılara rağmen, feragat, fedakârlık, üstün vatanseverlik örnekleri ile dolu ve insan gücünü aşan çalışmalar ile geçen bir Adalet yılını daha geride bırakmış bulunuyoruz.

Geçen yıl içinde sonsuzluğa göçen ve yerlerinin doldurulması güç olan Hâkim ve Cumhuriyet Savcılarımıza ve diğer Adalet görevlilerine Tanrı'dan rahmet diler, yaş haddi nedeniyle ya da istekleri ile emekliye ayrılan ve hayatlarının en verimli yıllarını Adalet hizmetinde harcamış bulunan değerli meslektaşlarıma yeni yaşamlarında sağlık, esenlik ve mutluluklar dilerim.

Aziz hatırasını her zaman andığımız mümtaz hukukçu eski Başkan Sayın Recai Seçkin'i, 1972 - 1973 yılının Hukukçusu seçen Türk Hukuk Kurumu'na minnet ve şükranlarımızı sunmayı mutlu bir görev saymaktayım.

HUKUK DEVLETİNDE YARGI ERKİNİN YERİ VE ÖNEMİ

Anayasamız, Türkiye Cumhuriyeti'ni, insan haklarına dayanan, millî demokratik, lâik ve sosyal bir Hukuk Devleti olarak nitelendirmiş, yasama, yürütme ve yargı görev ve yetkilerinin sınırlarını dengeli bir biçimde çizmiş, bunları kullananlardan birini diğerine karşı üstün tutmamış, toplumun huzur, mutluluk ve refahının sağlanmasının, ekonomik ve sosyal kalkınmanın ancak Hukuk Devleti çerçevesi içinde gerçekleşebileceği ilkesini kesinlikle benimsemiş, gerek Devletin, gerek yurttaşların her türlü faaliyet ve işlerinde hukuk kurallarına ve özellikle yasalara bağlı olmalarını öngörmüştür.

Devletin hukuka bağlı tutulması, onun organlarının bütün işlemlerine, vatandaşların haksız davranışlarına karşı bağımsız mahkemelere başvurma gereğinin kabul edilmesiyle mümkün kılınmıştır. Bu gerek ve zorunluk, hukukun üstünlüğü ilkesinin açık ifadesi, Hukuk Devleti olmanın başlıca nedenidir.

Egemenliğin kayıtsız ve şartsız sahibi olan Türk Milleti bu egemenliğini Anayasa'nın koyduğu esaslara göre yetkili organlar eliyle kullanır. Anayasa'nın 5 inci maddesinde; yasama yetkisinin Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde olduğundan ve bu yetkinin devredilemeyeceğinden, 7 inci maddesinde; yargı yetkisinin Türk Milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılacağından, 6 ncı maddesinde ise yürütme görevinin yasalar çevresinde Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu tarafından yerine getirileceğinden söz edilmiştir.

Devletin varlığının nedenini teşkil eden yargı yetkisi, Millet adına bağımsız mahkemeler, teminatlı hâkimler tarafından Devlet ve fertler ya da fertlerin kendi aralarında başgösteren olay ve uyuşmazlıkları yargı yolu ile giderme yetkisidir. Bir başka deyimle gerek Devletin, gerek yurttaşların her türlü uyuşmazlıklarında başvuracakları kapı bağımsız mahkeme kapısıdır.

Hukuk Devletinin yargı alanındaki faaliyeti, Adalet dağıtma, yani haklıyı haksızdan ayırma, haklının hakkını verme suçluyu cezalandırma, suçsuzu ortaya çıkarma çabasıdır.

Yargı gücü, Ülkede hukuk düzeninin ve yasalara saygının koruyucusu ve sağlayıcısıdır.

Hukuk Devletinde yargı gücünün yerini ve önemini belirleyen bu kısa açıklamam, konuşmamın her bölümünde gözetilecek, tekrarına gerek görmediğim esaslar olacaktır.

ADALET DAĞITIMININ ÇABUK, UCUZ VE TEMİNATLI OLMASI KURALDIR

1943 yılından beri Adalet yılı açılış konuşmalarında ve yapılan eleştirilerde öne sürüldüğü üzere yurttaş, mahkemelere ve adalet dairelerine intikâl eden iş ve davaların uzamasından, gecikmesinden yakınmakta ve sızlanmaktadır. Bunu haklı bulmamak imkânsızdır. Geciken Adalet, adalet değildir. Örneğin, dava tarihinde 30.000 lira olan alacak 4 - 5 yıl sonra artık bu miktar olamaz. Bu yüzden kötüniyetli borçlu da borcunu zamanında ödemek yerine işi mahkemeye düşürür ve bu arada

parayı işletmeyi çıkarına uygun bulur. Adaletle karşı inanç ve güveni sarsan bu uzama ve gecikmelerden Hâkim ve Cumhuriyet Savcılarını sorumlu görmek ve göstermek büyük haksızlık ve insafsızlık olur. Gecikme ve uzama nedenleri ve çözüm yolları konusunda sırası geldikçe görüş ve önerilerimizi.konuşma sınırı ve vaktin müsaadesi içinde açıklamaya çalışacağız.

YARGITAY ÇALIŞMALARI VE SORUNLARI

Yargıtay'ın çalışmaları, yönetim ve denetimi 14 Nisan 1928 gün ve 1221 sayılı Temyiz Mahkemesi Teşkilât Kanunu ile yürütülmekte idi. Ayrı ayrı zamanlarda değişikliklere uğradığı halde ihtiyaca yetmemesi ve aksayan hükümleri ite birlikte ortaya çıkan bir takım boşlukların da doldurulması zorunluğu bu Kanunun yeni baştan ele alınmasını gerektirmiştir. Esasen 1961 Anayasasının geçici 7 nci maddesiyle Yargıtay Kuruluş Yasası'nın en geç 6 ay içinde çıkarılması öngörülmüştür. Nihayet 1730 sayılı Yargıtay Yasası ancak 12 yıl bir aradan sonra 16 Mayıs 1973 tarihinde çıkabilmiş ve 1/6/1973 günü yürürlüğe konulmuştur.

Bu Yasa ile Yargıtay'ın Kuruluşu, Birinci Başkanlık ve görevleri, Hukuk ve Ceza Genel Kurullarıyla dairelerinin çalışmaları, Cumhuriyet Başsavcılığı'nın Kuruluş ve görevleri yeni baştan saptanmış, Birinci Başkanlık Divanı Yönetim Kurulu, Haysiyet Divanı, Yayın İşleri Müdürlüğü gibi yeni kuruluşlara yer verilmiş ve seçimleri düzenleyen esaslar getirilmiştir.

Mevcut, 11 hukuk dairesine 5 ve 7 ceza dairesine 2 daire ilâve ve kurulması, Birinci Başkana tanınan yetki ve tasarrufların (çok acele haller hariç) Birinci Başkanlık Divanı ile Yönetim Kurulu'na aktarılması, biri Hukuk, diğeri Ceza Daireleri Başkan ve Üyeleri arasından seçilecek iki Birinci Başkan Vekilliğinin ihdası, Hukuk ve Ceza Genel Kurullarının çalışmalarını kolaylaştıracak toplama ve karar yeter sayılarının yeniden düzenlenmesi, malî özerkliğin kabulü, tetkik hâkimlerine 2 nci sınıf hâkimlerle 3 üncü sınıfta iki yılını doldurmaz olanlar arasından da atama yapılabilmesi, Yargıtay Yasası'nın getirdiği yeniliklerdir.

Yasanın öngördüğü sürelerden önce seçimler yapılmış, 3/7/1973 tarihinde yeni daireler çalışmaya başlamıştır. Ayrıca, Anayasa'nın 13 ve Yargıtay Yasası'nın 50 nci maddeleri gözetilerek bunlara ters düşmemek üzere Yargıtay çalışmalarını düzenleyen Yargıtay iç Yönetmeliği yapılmıştır.

Yargıtay Yayın İşleri Müdürlüğü, Tasnif ve Yayın Kurulları kurulmuş, döner sermayenin işletilmesine ilişkin yönetmelik yapılmış, içtihadı Birleştirme, Genel Kurullar ve Daireler Kararlarının 1/2/1974 gününden itibaren tasnif ve özetleme ile kartlara geçirme işlerine başlanmıştır. Döner sermayenin işletilmesi 1974 yılı bütçesinin kabulüne bağlı bulunduğundan yayın yapılması gecikmiş ise de bilimsel metodlar ve batı ülkelerinden alınan örnekler esas tutulmak suretiyle en geç bu yıl sonuna kadar yayma başlanmış olacaktır.

1973 yılı ekim ayında 42 seçkin ve değerli hâkimin Yargıtay üyeliğine seçilmeleri ve göreve başlamalarıyla Yargıtay çalışmalarında güç kazanılmıştır. Halen Yargıtay üye mevcudu Birinci Başkan, Cumhuriyet Başsavcısı ve Başkanlar dahil 202'dir. Bunun 14'ü Yüksek Hâkimler Kurulu'nda görev yapmaktadır. Dünyanın hiç bir ülkesinde bu kadar çok sayıda üyesi olan Yüksek Mahkeme bulunmadığını söyleyebiliriz. Tetkik hâkimi sayısı ise 139'u kadrolu olmak üzere 147'dir.

Yargıtay'a, 1945 yılında devirle birlikte genel dosya sayısı (101.413), 1959'da

(180.796), 1968'de (200.986) iken 1973'de (270.842)'ye ulaşmıştır. 1945 yılında daire sayısı (12) iken 1959'da (16)'ya, 1964'de (18)'e ve 1973 yılında (24)'e çıkarılmıştır.

Yılda ortalama iş artışı (20.000)¹ bulmaktadır. Son yıllarda (1967-1968) elde edilen rakamlara göre Amerika Birleşik Devletleri Yüksek Mahkemesi'nin yıllık ortalama iş miktarı (400), İsviçre Federal Mahkemesi'nin (1000), Alman Yargıtay'ının (9.000-10.000), Fransa Yüksek Mahkemesi'nin (25-30) bin, Alman istinaf Mahkemesi'nin ise (50-60) bin civarındadır.

1973 yılında Yargıtay'a gelen toplam (270.842) dosyadan (217.740)'ı karara bağlanmıştır. Hukuk dairelerinde 1973'de gelen iş sayısı (183.841)'dir. Resmî ve Dinî Bayram tatilleri, pazarlar, adlî araverme ile haftada iki gün toplanan Hukuk Genel Kurulu günleri çıkarıldıktan sonra bu daireler ortalama 150 gün çalışmaktadır. Buna göre 15 daireden her biri günde 81 - 82 dosyayı incelemek zorundadır. Hukuk Genel Kurulu'nda 4 yıldan, bazı dairelerde ise bir seneden fazla inceleme sırası bekleyen dosyalar bulunduğu bir gerçektir.

Verilen bu rakamlar ve yapılan karşılaştırmalar yüksek görev aşkı, hudutsuz feragat ve yorulmak bilmeyen bir gayret içinde bulunan Yargıtay hâkimlerinin çok ağır bir iş yükü altında ezildikleri, bunaldıklarını açıkça göstermektedir. Bu gayret ve feragatli çalışmanın daha ne kadar devam edeceğini kestirmek güçtür. .

Her 5 senede bir, daire sayısını artırmak geçici bir tedbir olmaktan öteye gitmeyen tam ve yeterli bir çare, olmadığı gibi dairelerin çoğaltılması aynı nitelikte, aynı tür ve konulu işleri inceleyen dairelerin kararları arasında uyumsuzluklar, çelişkiler doğurmakta, asıl önemli olan Yargıtay, hukuk yaratmak, yasaların yurdun her köşesinde aynı biçimde uygulanmasını kontrol etmek, sağlamak ve genel prensip meseleleri üzerinde yaratacağı içtihatlarla hukuk hayatımıza yön vermek görevini yapamama durumuna düşmektedir.

ÜST MAHKEMELER KURULMASI

Tam ve yetkin tek çözüm yolu vakit kaybetmeden ilk mahkemelerle Yargıtay arasında "Üst Mahkemeler" kurulması yoluna gidilmesidir. Üst mahkeme, istinaf ya da ikinci derece mahkeme konusu memleketimizde daima tartışılmıştır. Yoğunluk kazanan görüş üst mahkemelerinin, biran önce kurulması doğrudur. Kurulacak üst mahkemeler, ilk kararlarını, bir yandan maddi olayların saptanması, öte yandan hukuk kurallarının sabit sayılan olaylara uygulanmasında bir yanılma bulunup bulunmadığının denetimi yönlerinden görevli tutuldukları takdirde artık Yargıtay kural olarak maddi sorunun incelenmesiyle ilgilenmeyecektir. Sadece hukuk kurallarının doğru uygulanıp uygulanmadığına bakacak, hukuksal sorunun incelenmesiyle görevli olacaktır.

26 Nisan 1924 (1340) tarihinde istinaf Mahkemelerinin kaldırılmasında iki nedene dayanılmış, bunlardan biri yüksek dereceli hâkim sayısının azlığı, diğeri de istinaf işlerinin müstakil mahkemeler yerine Ağır Ceza ve Asliye "Mahkemelerinde görülmesi ve aslî görevler yanında istinaf işlerinin ihmal edilmesi sonucu, iş ve dosyaların içinden çıkılmaz derecede çoğalmış bulunması idi.

Bugün için maddi olanaklar ve huzur sağlandığı ve birçok sorunların çözümlendiği ve meslekten ayrılmalar önlendiği, hâkimlik mesleği çekici hale getirildiği takdirde birinci sınıfa ayrılmış, yüksek dereceli 1000 den fazla hâkim, 496 Cumhuriyet

Savcısı bulunduğuna ve her ilde bağımsız Üst Mahkemeler kurulması esasının kabulü gerektiğine göre ileri sürülen sakıncalar kalmamış olur. **Bütçe mülâhazaları ise Adalet dağıtımındaki teminat ve güvenceye engel sayılmamalıdır.**

Adalet Bakanlığı'nca en son 1963 yılında hazırlanan Adliye Mahkemelerinin Kuruluşu Hakkındaki Kanun tasarısında, üst mahkemelere yer verilmiş ve ikinci derece mahkemesi olarak kesin biçimde vereceği kararların neler olacağı gösterilmiştir. Günün koşulları ve gerekleri gözetilerek Üst Mahkemelerin görev sınıflarını yeniden saptamak, düzenlemek mümkündür.

İlk mahkemelerle Yargıtay arasında Üst Mahkemelerin kurulmasıyla vatandaşta adalete olan güven duygusu artacaktır.

Üst Mahkemeler kuruluncaya kadar Yargıtay'ın ağır yükünün hafifletilmesi, azaltılması amacıyla, Sulh Hukuk ve Sulh Ceza Mahkemelerinden verilen kararların itiraz yoluyla Asliye Mahkemelerinde incelenerek kesin karara bağlanması, Sulh ve Asliye Ceza Mahkemelerinden miktar ve nev'i, ne olursa olsun yalnız para cezasına ilişkin olarak verilen hüküm ve kararların kesin olmasının kabul edilmesi, Asliye ve Sulh Hukuk Mahkemelerinden yerilmekte olan kesin kararların değer ölçüsünün çoğaltılması yolunda usul yasalarında değişiklik yapılmasını öneriyor ve gerekli görüyoruz.

Yargıtay Tetkik Hâkimliği kadrosu yetersizdir. Genellikle dosyaları okuyan, takdir eden, düşüncesini de bildirme zorunluğu kabul edilen Tetkik Hâkimleridir. Bu yılki bütçe ile sağlanan 50 Tetkik Hâkimi kadrosu da yeter değildir. Yeniden kadro sağlanmasını ve boş kadrolara Yüksek Hâkimler Kurulu'nca atamalar yapılmasını önemle diliyoruz.

Yeni daireler ve kuruluşlar Yargıtay binasında yerleşmeyi, huzurla çalışmayı fazlasiyle güçleştirmiştir. Bir odada 3 - 4 Yüksek Hâkimi oturtmak zorunluğu çalışmayı aksattığı gibi onur ve itibarıyla de bağdaştırmak üzücü olmaktadır. Binanın hava boşlukları ve depoları odaya dönüştürüldüğü halde Tetkik Hâkimlerine yer sağlanamamıştır. Dairelerinde çalışmak isteyen Tetkik Hâkimlerine evlerinde dosya okumaya zorlamak ciddi olmayan bir görev anlayışıdır, yersiz bir davranıştır. Kaldı ki, Tetkik Hâkimlerinin evlerinde çalışmalarının sakıncaları sayılamayacak kadar çoktur. Dosyaların odacı ve mübaşirler eliyle evlere gönderilmesinin ve tekrar geri getirilmesinin güçlüğü, dosyaların kaybı olasılıkları, avukatların istedikleri zaman dosyalarını inceleme imkânı bulamadıkları ortadadır. İnşasına başlanan ek iki kat da yerleşmeye yetmeyecektir. Büyük ve küçük genel kurulların toplanabileceği bir salon yoktur. Toplantı ve duruşma salonlarını içine alan orta kat inşaatı ise yarı bırakılmış durumdadır.

Yüce Yargıtay'ın varlık ve mahabetine yaraşır bir bina yapılıncaya kadar en müsait ve uygun yer Yargıtay binası arkasında ve hemen bitişiğindeki Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın bulunduğu binadır. Bu binaya yılda 400.000 liraya yakın kira ödenen, Yüksek Hâkimler Kurulu da yerleştirilebilir.

Maden Tetkik Arama Enstitüsü, Devlet Karayolları, Devlet İstatistik Enstitüsü, Türkiye ve Orta Doğu Amme idaresi Enstitüsü, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, Devlet Su İşleri gibi kuruluşlara konforlu büyük binalar inşa edilir, Gençlik ve Spor ve Ticaret Bakanlıklarını yerleştirmek için yakın zamanda yeni muazzam binalar

kıralanırken **Yüce Yargıtay'ın bu mütevazı isteğinin bir türlü yerine getirilmemesi, Adaletle karşı olagelen ilgisizliğin, sırt çevirmenin bir örneği ve açık görüntüsüdür.**

PROTOKOL

Protokol en hassas olduğumuz bir konu haline gelmiştir.

1962 yılından beri bir dosya halini alan yazışmalara rağmen protokoldaki yerimiz henüz doyurucu şekilde belirlenmemiştir. Anayasa'nın YARGI başlıklı 3 üncü bölümünde "A) Genel hükümler" de "Mahkemelerin bağımsızlığı" gösterilmiş "B) Yüksek Mahkemeler "I) Yargıtay, II) Danıştay, III) Askerî Yargıtay" olarak sıralanmış "C) Yüksek Hâkimler Kurulu, D) Anayasa Mahkemesi'nden" söz edilmiştir. Anayasa'nın yüksek yargı organlarını düzenleme tarzı bu şekilde olduğu ve protokolda Anayasa Mahkemesi Başkanına (gururla kabul ettiğimiz bir tutumla) Başbakan yanında, Bakanlar Kurulu'ndan önce yer verildiği ve Anayasa Mahkemesi üyeleri de birinci plânda Cumhuriyet Senatosu Üyeleri ve Milletvekillerinden sonra gösterildiği halde Yargıtay, Danıştay ve Askerî Yargıtay Başkanlarının mülkî erkân arasına yerleştirilmesinin, Anayasa'nın bu yüksek yargı kuruluşlarına verdiği değer ölçüsü ve görevlerinin önemi ile bağdaştırılması mümkün değildir. Bu yüzden Yar-9'tay olarak 1962 yılından beri hiçbir resmi tören ve resmi kabullere üzüntü Ayarak katılmıyoruz. **Protokolün, Anayasa'nın düzenleme şekli ve yük sek yargı kuruluşlarına verdiği önem ve değer ölçüsüne ve eşitlik kurallarına göre yeniden düzenlenmesini çok Sayın Cumhurbaşkanımızın huzurunda son bir kere daha diliyor, temenni ediyoruz.**

Yüksek Hâkimlerin, yazın sıcağında ve kışın soğuşunda otobüs, dolmuş duraklarında beklemelerini önleyecek (ödeneği bütçeye konulduğu halde çıkarılan) taşıt ihtiyacının karşılanması devlete şeref verecektir.

Yargıtay Yasası'nın 16 ncı maddesine göre Hukuk ve Ceza Genel Kurulları, bu kurullara bağlı daireler sayısının en az iki katı üye ile toplanır. Genel Kurullarda Daire Başkanlarının en az yarısından bir fazlasının ve Başkanlarının katıldığı dairelerden bir ve katılmadığı dairelerden iki üyenin bulunmaları zorunludur. Bu durumda özellikle Hukuk Genel Kurul'na, 15 Daire Başkanından 9'unun, haftanın iki tam günü katılması ve diğer Kurullardaki görevleri, nedenleriyle Daireleri işlerini aksattığı ve genel kurul toplantılarını güçleştirdiği uygulama ile anlaşılmıştır. Bu oranın 1/3'e indirilmesini sağlayacak yasa değişikliği hususunda Adalet Bakanlığı'na yapılan başvurmanın kısa sürede Yasama meclislerine götürülmesini gerekli görüyoruz.

Yeniden kurulan Dairelerden Dokuzuncu Ceza Dairesi, Devlet Güvenlik-Mahkemesi'nden verilen kararları incelemekle görevlidir. Anayasa'nın 1699 sayılı Yasa ile değiştirilen 136 ncı maddesinde, Devlet Güvenlik Mahkemeleri kararlarının temyiz mercii Yargıtay'da YALNIZ bu mahkemelerin kararlarının incelemek üzere kurulacak daire veya dairelerdir, denmesi bir yılı aşkın bir zamandan beri iş gelmeyen bu ceza dairesine Başkanlar Kurulunca başka görevler verilmesini önlemektedir. Madde metnindeki YALNIZ kelimesinin çıkarılması bu bakımdan yararlı olacaktır.

ADALET MAHKEMELERİNİN ÇALIŞMASI, ADALET SORUNLARI

Ekonomik ve sosyal gelişmeler, nüfus artışı, hızlı şehirleşme, ilişki ve anlaşmazlıkları çoğaltmış, dolayısıyla mahkemeler ve adalet dairelerindeki iş ve davaların her yıl büyük bir hızla artmasına yol açmıştır.

Bir evvelki yıldan devredilen dosyalar ile birlikte 1972 yılında tüm hukuk ve ceza mahkemelerine gelen dosya sayısı (6.448.193)'e ulaşmıştır. Bu çok ağır iş yükünü (3652) hâkim ile 1971 Cumhuriyet savcısı karşılamak zorunda bulunmaktadır, iş ve davaların uzamasının, kararların gecikmesinin başlıca nedenlerinden biri mevcut hâkim, Cumhuriyet savcısı ve personel kadrolarının yetersiz olmasıdır. Bir hâkimin Ortalama günde 50 - 60 ve hatta daha fazla davaya bakmak zorunluğunda olduğu bir gerçektir. Pek çok imkânsızlıklara rağmen sorumluluklarını bilen hâkim ve Cumhuriyet savcılarının büyük çoğunluğu üzerlerine düşeni yapmanın çabası içindedirler.

Hukukî güven, hâkimlerin çabuk doğru karar vermelerinin sağlan-masıyla gerçekleşebilir. Bu da verimle çalışabilecek yeter sayıda yetenekli hâkim ve Cumhuriyet savcısının iş başında bulunmasıyla mümkündür.

Hal böyle iken resmî açıklama ve verilen rakamlara göre bu dönemde 693 hâkim ve Cumhuriyet savcısı ve 300 kûsur hâkim adaylığı kadrosu açıktır. Adaylık için az sayıda başvurulması çok düşündürücüdür. Bu durum ve tablo hâkimlik mesleğinin ciddi bir sarsıntı geçirdiğini hatta bunalım içinde bulunduğunu açıkça görmektedir.

Hâkim, Devletin yargı yetkisini Türk Ulusu adına kullanan kimsedir. Hiçbir organ, makam merci veya kişi hâkimlere emir ve talimat veremez, genelge gönderemez, tavsiye ve telkinde bulunamaz. Görülmekte olan bir dava hakkında Yasama Meclisleri'nde yargı yetkisinin kullanılmasıyla ilgili soru sorulamaz, görüşme yapılamaz veya herhangi bir beyanda bulunamaz, yasama ve yürütme organlarıyla idare, mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez. Hâkimlerin atanmaları, yükseltmeleri ve disiplin işleri gibi bütün özlük işlemleri hakkında karar verme yetkisi tam bağımsız Yüksek Hâkimler Kurulu'na aittir. Hâkimlerin nitelikleri, atanmaları, hakları ve ödevleri, aylık ve ödenekleri, meslekte ilerlemeleri, görevlerinin veya görev yerlerinin geçici yahut sürekli olarak değiştirilmesi, haklarında disiplin kovuşturması yapılması ve ceza verilmesi, görevleriyle ilgili suçlardan dolayı soruşturma yapılması ve yargılanmalarına karar verilmesi, meslekten çıkarmayı gerektiren suçluluk veya yetersizlik halleri ve diğer özlük işleri mahkemelerin bağımsızlıkları esasına göre kanunla düzenlenir. Hâkimler, kanunda belirtilenlerden başka genel ve özel hiçbir görev alamazlar.

Anayasa'dan alman bu hükümler, en kuvvetliye karşı en zayıfı koruması gereken kudret ve kuvvette olacak olan hâkimlere, yaptıkları hizmetin önemi, taşıdıkları maddi ve manevi sorumluluk gözetilerek diğer Devlet görevlilerinden ayrı bir yer verildiğini göstermektedir. Hiç şüphesiz mala, cana, aileye Devletin yapısına ve varlığına ilişkin son sözü söyleyen kimselerin yaptıkları hizmet ve gördükleri işlerin önemi özel bir nitelik taşır.

Kanımızca hâkim ve Cumhuriyet savcısı sorunlarının başında, yetenekli hâkim ve Cumhuriyet savcısı yetiştirmek ve yetişmiş tecrübeli hâkim ve Cumhuriyet savcılarını meslekte tutmak, hâkimlik mesleğinin maddi, manevi ve sosyal olanaklar bakımından çekici duruma getirmek gelmektedir. Bunun için **Anayasa'nın 134 üncü maddesiyle öngörüldüğü biçim ve anlamda mahkemelerin bağımsızlığı esas alınmak suretiyle hâkimlerin maaş ve ödeneklerini bir arada düzenleyen ayrı bir Hâkim ve Savcılar Personel Kanunu'nun çıkarılması zorunludur.**

Bilindiği gibi 1947 yılında yalnız hâkimlere sağlanan ek ödenek (tazminat) 657 ve 1327 sayılı Yasalarla kaldırılmış, 657 sayılı Yasanın ek geçici 7 ve 8 inci maddeleriyle hâkim ve savcı aylıklarının bu yasa içine alınmasıyla, o zaman

Anayasa'nın ayrı bir anlam taşıyan âmir hükmü geriye itilmiştir. Anayasa ile yasama, yürütme ve yargı kuvvetleri arasında bir denge sağlandığına ve birinin diğerine üstünlüğü söz konusu olmadığına göre hâkimlere verilecek aylık ve ödeneklerin derecelendirme suretiyle, en yukarı hâkim aylık ve ödeneğinin milletvekillerine verilenlerden az olmaması esası kabul edilmeli, hâkim ve Cumhuriyet savcılarının hiçbir maddi kaygı ve sıkıntı duymadan huzur içinde çalışmaları sağlanmalıdır.

İngiltere'de birinci derecede bir hâkimin ayda 30.000, istinaf ve Yargıtay hâkimlerinin ise 48.000 - 54.000 Türk lirası almaları karşısında Türk hâkimlerinin feragat ve fedakârlık duygusunun büyüklüğü bütün çıplaklığıyla ortaya çıkmaktadır.

Hâkim ve C. savcılarının maaş ve ödenekleri konusunda, Anayasa ve yaptıkları görev açısından, birinin diğerine üstünlüğünün ileri sürülmesi mümkün olmayan yüksek yargı organları arasında eşitliği bozucu, haysiyet kırıcı ve ayrıcalık yaratacak olan bir uygulamaya gidilmesinden kesinlikle kaçınılmalıdır.

STAJ SORUNU

Bugünkü uygulamaya göre hâkim adayları sınavla staja başlarlar, iki yıl mahkeme ve Cumhuriyet Savcılığı'nda belli süreler staj gördükten sonra kur'a ile hâkim veya Cumhuriyet savcı yardımcısı olarak, çoğunlukla yurdun elverişsiz bölgelerine atanırlar. Kanımızca bu sistem ve usul sakıncalı olmaktadır. Hâkim adayları kurulacak staj enstitülerinde en az iki yıl bilimsel ve uygulamalı bir eğitimden geçirilmeli, böyle bir eğitim devresinden (stajdan) sonra yapılacak sınavda başarı gösterenler hâkim ve savcı yardımcısı olmalıdır, ilk atamaları ise elverişsiz bölgeler yerine yetişkin ve yetenekli hâkim ve Cumhuriyet savcılarının görev yaptıkları ağır ceza mahkemelerinin bulunduğu yerlere yapılmalıdır. Ayrıca hâkim adaylarının aylık ödenekleri çekici duruma getirilmelidir.

HAKİM TEMİNATI

14 Temmuz 1934 yılında yürürlüğe konan 2556 sayılı Hâkimler Kanununun 79 uncu maddesiyle kabul edilen hâkim teminatının (yer teminatının) 23/7/1972 gün ve 1597 sayılı Yasa ile tartışması yapılmadan kaldırılmış olmasını doğru bulmuyor ve bir geriye gidiş olarak kabul ediyoruz.

Hâkim teminatı; hâkimin işlediği suç sebebiyle verilmiş bir mahkeme veya Disiplin Kurulu Kararıyla ya da rızası bulunmadıkça yerinin ve görevinin değiştirilmemesi demektir. Teminatsız hâkimin bağımsızlığından söz edilmesi olanağı yoktur.

Hâkimin arzusu olmadıkça ve yasal nedenlerden birisi gerçekleşmedikçe yerinin veya görevinin her zaman değiştirilmesi olasılığı, gönülden ve içten çalışmasına engel olabilir ve işlerin verimi üzerinde önemli derecede etki yapabilir. Aslında teminat, sanıldığı gibi bir kısım hâkimlere imtiyaz temin etmek amacıyla verilmemiştir. Vatandaşa güven duygusu yaratmak, gönül rahatlığı ile davasının sonucunu beklemek olanağını sağlamak için gerekli görülmüştür. Bir hâkim görevini gereği gibi yapıyor, kendisine karşı halkın güvenini devam ettiriyor, özellikle hâkimlik onur ve ciddiyetini koruyorsa o yerde uzun süre kaldığı düşüncesiyle başka yere nakledilmesi doğru olamaz. Hâkimleri huzursuz kılan, yetmiş ve tecrübeli hâkimleri kuşkuya sevkeden ve meslekten ayrılmalarının bir nedeni olan yer teminatının iadesini zorunlu görüyoruz.

Anayasa'nın 144 üncü maddesinde yapılan ve Yüksek Hâkimler Kurulu'nun,

adliye mahkemeleri hâkimlerinin özlük işleri hakkında kesin karar vermelerini öngören değişikliği de doğru bulmuyoruz. Bir hâkimin meslekten çıkarılmasını da içine alan, hakkındaki her türlü işlemin kesin olarak karara bağlanması EŞİTLİK esasına ters düştüğü kadar bu kararları veren kurulu huzursuz kılacağı, hakkında karar yerilen hâkimi ise hiçbir zaman doyurmayacağı kanısındayız. Ayrıca yapılan bu değişiklik Türk Ulusu adına yargı yetkisini kullanan hâkimi, yardımcı hizmetler sınıfındaki bir hizmetliden daha az teminatlı bir duruma düşürmektedir. **Bu nedenlerle Yüksek Hâkimler Kurulu'nca verilen bu kabil kararların itiraz üzerine inceleme yetkisini, Yargıtay Başkanlar Kurulu'na** verecek biçimde Anayasa değişikliğini gerekli buluyoruz.

Hâkimlik mesleği, sürekli çalışmayı, durmadan dinlenmeden emek vermeyi gerektiren bir meslektir, işlerin çokluğu nedeniyle hâkimlerin büyük bir çoğunluğu akşamlarını evlerinde çalışarak geçirdikleri gibi hafta tatilinden de hemen hemen yararlanamazlar. Bu koşullar altında hâkimlerin diğer mesleklerde bulunanlardan daha çabuk yıprandıkları, hastalandıkları, mesleğe tam anlamıyla yararlı olabilecekleri olgun bir çağda meslekten çekilme zorunda kaldıkları bir gerçektir. Bu durumları bilen hukukçuların mesleğe rağbetleri azalmaktadır. Bu itibarla; hâkimlerin emeklilik süresine yıpranma zammı eklenmesi zorunludur.

Elverişsiz bölgelerde görev alan hâkim ve Cumhuriyet savcılarında aylık ve ödeneklerinden ayrı mahrumiyet zammı verilmesi mesleği çekici duruma getirecek tedbirlerden biri olacaktır.

Elverişsiz bölgelere devamlı olarak mesleğe yeni giren tecrübesiz, ya da yer değiştirme cezası verilen hâkim ve savcılarının atanması usulünden vazgeçmelidir.

Genç ve yetenekli hâkim ve Cumhuriyet savcılarının, sık sık görgü ve bilgilerini arttırmak ve meslekî incelemelerde bulunmak üzere Batı Avrupa ülkelerine ve Amerika'ya gönderilmelerinde büyük yarar görüyoruz.

ADLÎ ZABITA

Cumhuriyet savcılarının görevlerini kolaylaştırmak, suç ve suçluyu en kısa zamanda tüm delilleriyle meydana çıkarmak, sürati sağlamak, kamu vicdanını tatmin etmek gibi yararlar sağlayacak olan Cumhuriyet Savcılarında bağlı adlî zabıta ve cezaevi zabıtası herhalde kurulmalıdır. Genel zabıtanın ayrı bir adlî zabitanın olmaması, zabıta mensuplarının sicil bakımından idareye bağlı bulunması adalet işlerini aksatmaktadır.

İLGİLİ DİĞER SORUNLAR

Cumhuriyet savcısı kadroları çoğaltılarak usul hükümlerine göre ceza davalarının uzamasından başka bir yararı olmayan sorgu hâkimlikleri kaldırılmalı adliye mahkemelerinin kuruluşu, Hâkim ve Savcılar Kanun tasarısı ele alınarak yetkili uzman bir kurula inceletirildikten sonra yasalaşmasına çalışılmalı, önemi bilinen ve tekrarlanan çocuk mahkemelerinin kurulmasına öncelik tanınmalı, adalet bina ve daireleri hizmetin gereklerine, kutsallığına ve mahabetine yakışır biçimde huzur ve rahatlıkla çalışabilir duruma getirilmeli, batı memleketlerindeki adalet sarayları örnek alınmalı, mahkeme ve Cumhuriyet savcılıklarının araç, gereç vesair ihtiyaçları noksansız ve zamanında karşılanmalı, mahkemelerdeki kitaplıklar yararlanılabilecek hale sokulmalı, yasalar, Yargıtay içtihatları, hukukla ilgili yayınlar süratle hâkim ve

Cumhuriyet savcılarında ulaştırılmalı, elverişsiz bölgelerden başlamak üzere hâkim ve Cumhuriyet savcılarında konut yapımlarında hemen başlanmalı, adlî aravermede dinlenebilecekleri tesisler kurulmalıdır.

Hâkimlerin başarılarına bir ölçüde personelin yardımcı olduğu gerçeği üzerinde durulmalı, adalet personeli için meslek okulları açılmalı,

en az ortaokulu bitirmiş elemanlar bu okullarda eğitilmeli, gördükleri işin ağırlığı ve önemi gözetilerek adalet personeline farklı maddi olanaklar sağlanmalıdır.

Adalet yargı yerlerinin işlerini önemli derecede azaltacak olan kadastro ve tapulama işlerine gerekli çabukluk verilmeli, taşınmaz malların kadastro sistemine uygun olarak kütüklere geçirilmesi kısa süre içinde sağlanmalıdır.

ADLÎ TIP MECLİSİ VE ADLÎ TABİP SORUNU

Özellikle ceza mahkemelerindeki davaların süratle sonuçlandırılmasında büyük yeri olan Adlî Tıp Meclisi ve Adlî Tabip konusu üzerinde durulmalıdır. Adlî Tıp Müessesesi'nin gittikçe artan iş karşısında bulunduğu binada gelişmesi şöyle dursun, normal günlük işlerin dahi yapılamadığı, personel ve ödemelerin yetersizliği ve yokluğu nedeniyle meclis ve şubelerde tetkikleri yapılamayan binlerce dosya bulunduğu yeni elektronik cihazlarla takviye edilerek çalışmalarını modern adlî tıp araştırmaları yönüne iletmış olduğu halde mevcut kadrosu ile yüklü bulunan meclis ve müessese mütehassıslarının yenilikleri takip etme ve ilmî incelemeler ve araştırmalar yaparak eserler hazırlanmasına imkân olmadığı, fizik şubesinin fonksiyonunun tamamen durduğu, grafoloji balistik konularını kapsayan binlerce dosyanın eleman teminine kadar bekletildiği hususlarını Adlî Tıp Müessesesi Başkanının yakın tarihli bir yazısında açıklaması, bu konuda derhal gerekli olanakların sağlanmasını, tedbirler alınmasını ve 1619 sayılı Yasada değişiklikler yapılmasını zorunlu kılmaktadır. Ayrıca adlî tabiplik ilginç duruma getirilmeli, adli tabip sayısı ihtiyaca yeter hale sokulmalı, il ve ilçelerde birer adlî tabip bulunması gereği üzerinde durulmalıdır.

Ucuz adaletin teminatı ve gereği olan Adlî Müzaharet Müessesesi genişletilerek işler hale getirilmelidir.

Baroların bağımsızlıklarını sağlayacak, onları idarenin vesayetinden kurtaracak yasa değişikliği yapılmalı, Anayasa Mahkemesi'ne dava açma hakkı Barolar Birliği'ne tanınmalıdır.

Yüksek Hâkimler Kurulu'nun yayınladığı "Adalet mahkemelerinin verimli bir şekilde çalışmasını temin için öngörülen zorunlu hususlar" başlıklı broşür ve Ankara Barosu Sayın Başkanı tarafından kaleme alınan sorumlu makam ve kişilere ve kamu oyuna sunulan "Adliye sorunları ve çözüm yolları" adlı yazıyı, üzerinde dikkat ve önemle durulacak belgeler olarak öneriyoruz..

YASALAR

"Yasayı bilmemek özür sayılmaz" kuralı karşısında gerek kamu ve gerekse özel hukuk alanında çıkarılan yasaların açık ve seçik olması gereklidir. Mevcut yasaların yurttaşlar ve hatta hukukçular için zorluklar doğurduğu, yürürlüğe konan yasalarda kısa bir süre sonra çok kez değişiklik yapıldığı, bir kısım yasaların ise sosyal bünye ve yapıma uymadığı, yasalar sayısının alabildiğine çoğaldığı gerçeği bilinmektedir.

Yaptığımız incelemeye göre; 23 Nisan 1920 ile 26 Mayıs 1960 tarihleri arasında (7480), 27 Mayıs 1960 ile 26 Eylül 1961 tarihleri arasında (375) ve 22/1/1962 ile

22/1/1973 tarihleri arasında (1787) ki, toplam olarak **9642 yasa yürürlüğe konmuştur**. Osmanlı Devleti'nden kalan 30 yasa ve tüzük bu rakamın dışındadır.

Bu yasalardan (6152) adedi yürürlükten kalkmış, ya da hükmü kalmamıştır. (1225)'i ek ya da değişiklik getiren, (90)'ı ikili ve milletlerarası anlaşmaları onaylayan yasalardır. **Yürürlükte olan yasa sayısı sadece (1094) dür.**

Hukukun üstünlüğü ile adaletin sağlanmasının koşullarından biri yasa uygulamalarının eşit, düzenli, hızlı işletilmesi, ayrıca karışık ve dağınık hukuk kurallarının ayıklanıp düzenlenerek açıklığa kavuşturulması ile gerçekleşir.

Görülüyor ki, yasaların tümünü yeni bir kod altında toplamak ve sınıflandırmak zorunluğu ile karşı karşıya bulunuyoruz. Bu görev yüksek yargı organlarının hâkimleri, üniversite öğretim üyeleri, barolar birliği ve barolara mensup avukatlar, sendikalar temsilcileri ve Dil Kurumu'ndan seçilecek bir kurula verilmelidir. Bu kurula adalet şûrası da denilebilir. Bundan sora çıkarılacak yasaların meclislere gelmeden önce veya sonra bu kuruldan geçirilmesi yararlı olacaktır.

BİLGİSAYAR SİSTEMİNİN UYGULANMASI

Hukuk kurallarının kodlanması ve sınıflandırılmasında, adlî sicillerin tutulmasında, içtihat ve mahkeme kararlarının tasnif ve özetlenmesinde bilgisayar sistemlerinin uygulanması birçok ülkede gerçekleştirilmiş, ülkemizde de günümüzün tartışılan konusu olmuştur. Bu yönde yapılan çalışma ve çabalar gözetilerek modern teknolojinin hukukun hizmetinde, adalet dağıtımında uygulanmasının sağlanması, bu görevlerle yükümlendirilecek bir merkezin kurulması çalışmalarına girilmesi üzerinde önemle durulmalıdır.

1943 yılından beri her adalet yılının açılışında ayrı ayrı ileri sürülen ve kısa sürede çözüm beklediği bilinen bu kadar çok adalet sorunu karşısında bugüne kadar ciddi bir adalet politikası izlenmediği rahatlıkla söylenebilir.

Çok partili döneme geçtiğimizden bu yana siyasal partilerin seçim beyannamelerinde, hükümet protokolü ve programlarında ayrıntılarıyla yer verilen adalet sorunlarının muhalefette iken şiddetle savunulduğu, iktidar olunca geri itildiği, sırt çevrildiği artık bir gerçek olmuştur.

Hukuk edebiyatına geçen :

- "Bir ülke yalnız adaletle ebedileşir, adaletsizlikle yıkılır."
- "Her rejimin temeli adalettir. Halka hürriyet, ahlâk ve şeref veren odur."
- "Eğer adalet kaybolursa insanların dünyada yaşamalarının bir anlamı kalmaz."
- "Bir ülke kılıçla alınır, ama adaletle elde tutulur."
- "Adil bir mahkeme devlet binasının en sağlam direğidir."
- "Adalet olmazsa toplum dağılır."
- "Adaletle güven, toplumu tutan bağların başında gelir."
- "Adalet ülkenin temelidir."

Sözlerine içtenlikle inanabilirsek, çözümlenemeyecek bir adalet sorunu kalacağını düşünmüyoruz.

Konuřmama son verirken, Yargıtay'ı ile, hâkim ve Cumhuriyet savcısıyle, tüm adalet cihazının dün olduğu gibi bugün de millî demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'nin, Atatürk ilke ve Devrimlerinin tam bir tarafsızlık içinde koruyucusu ve en büyük teminatı olduğunu özellikle belirtmeyi kaçınılmaz bir görev sayıyorum.

Yeni adalet yılının büyük Türk Ulusu'na hayırlı ve uğurlu olmasını, adalet hizmetinde bulunanlar için de başarılı geçmesini diler, hepinize saygılar sunarım.